

Fehér László
„Fehér ingben festettem meg
– pedig inkább kockásakat bordott”

Dési János interjúja

– Honnan ismertétek egymást *Hernádi Miklóssal*?

– Mostanában én is sokat gondolkoztam rajta, hol is találkoztunk először. Arra jutottam, hogy talán egy MAZSIKE¹-csoporttal jött hozzám egy műterem-látogatásra. A nyolcvanas években sok ilyesmit szerveztek. A Berzsenyi utcában egy másfél szobás lakásban laktunk, annak az utcának a folytatásában, ahol Scheiber professzor is élt. Oda állított be, nem is tudom mennyi, talán harminc ember. Ahogy mondani szokták, még a csilláron is lógtak. Ott mutattam be ennek a társaságnak az addigi termést. Szerintem ott találkoztam először Miklóssal.

– Milyen képeket mutattál nekik?

– Ahogy vissza tudok emlékezni, az akkori friss munkáimat mutattam meg a nagy méretű farostlemezre festett heftige-képeket, az *Ünnep*-sorozat, illetve a *Déji emlékek* című sorozat több darabját, köztük az azóta a grazi Neue Galerie tulajdonába került *Oszlopok* című festményt is.

– A MAZSIKE 1988 vége felé alakult, szóval ennek már utána kellett lennie.

– Igen, talán még a MAZSIKE hivatalos megalkakulása előtt lehetett, mert később ezek a munkák már utaztak, nem voltak itthon. Revelációt jelentett azoknak, akik akkor ott jártak nálam, mert addig még sosem szerepeltek a nyilvánosság előtt ezek a képek. Grazban mutatták be először, egy nagyszabású, 11 termes önálló kiállításon², az Anschluss évfordulóján. Az egyik festményem, a *Hamvak tava – Birkenau 1944³* – volt a kiállítás záróképe, egyetlen műként kiállítva egy teremben. Óriási tömeg jött el a megnyitóra, amelyen Hegyi Lóránd egy nagy hatású beszédet mondott – erre jól emlékszem. Így Hernádiék még valamivel az 1988-ban nyílt műcsarnoki kiállításom előtt láthatták ezt az anyagot.

– *Hernádi.*

– Szóval, így találkoztam Miklóssal. Addig csak a tévéből ismertem, de már úgy is nagyon respektáltam. Tudtam, hogy remekül ír, sok cikkét, köny-

vét olvastam. Elkezdtünk beszélgetni és nagyon hamar összebarátkoztunk. Javasolta, hogy látogassam meg, mert van egy nagy gyűjteménye, örömmel megmutatná, és ha úgy gondolom, akkor szívesen cserélne is képeket. Akkor én még nem gyűjtöttem, de tetszett az ötlet. Kimentünk a lakására Budakeszire és egy napot végigbeszélgettünk. Megnéztük a képeit is, de ami a legfontosabb, egy fantasztikus barátság alakult ki köztünk. Aztán később nyilvánosan is többször szerepeltünk együtt. Például a MAZSIKE Garay utcai klubjában volt egy nagy, két-három órás beszélgetésünk. Emlékszem, Kartal Zsuzsa költő⁴ ült az első sorban, más komoly személyiségek társaságában. Ez a találkozó sokat jelentett nekem. Aztán ezt a beszélgetést még több hasonló követte, többek között szervezett egy társaságot, amelynek a tagjai rendszeresen összejártak valamelyikük lakásán. A házigazda pedig mindig hívott egy meglepetésvendéget. Amikor Miklóshoz jött ez a baráti kör, akkor engem kért fel erre. Egy nagyon hangulatos este volt. Később egy időben szinte minden hétvégén találkoztunk, időről időre megbeszéltük, ki mivel gyarapította a gyűjteményét.

– *És akkor indult a cseré.*

– Elindítottuk a cserét. Mondtam, én ezt tudom felajánlani a képeim közül. Erre Miklós is felajánlott valamit az ő gyűjteményéből. És eljutottunk oda, hogy már este hat, és nem egyeztünk meg semmiben. Akkor előről kezdtük új alapokra helyezni.

– *Hogy beszélte meg, melyik képért ki mit ad? Hogy működött ez? Neked van két hasonlód, add ide az egyiket?*

– Nem, nem. Többféle verzió is volt. Például, volt, hogy felvettem, hogy azt a Korniss Dezsőt⁵ nagyon szeretném, vagy azt a Czóbel rajzot. És akkor Miklós, mivel jól ismerte a képeimet általában mondta rögtön, hogy melyik munkámat kéri cserébe. De ha fejből nem jutott eszébe, akkor lementünk a raktárba és átnéztünk nálam is vagy

Fehér László festménye Hernádi Miklósról

húsz-harminc képet. Akkor rámutatott egyre, hogy neki ez kell. Hozzá tartozik, hogy azok a hétvégék igazán hangulatosak voltak, amikor Miklóssal cseréltünk. Emlékszem, a felesége mindig nagyon finomakat sütött-főzött. Gyakran mondta, ha Miklósnak nincs meg a havi cseréje, akkor már baj van. Így került hozzá a *Brigádkirándulás*⁶ is, ami aztán óriási karriert futott be.

– *Amelyik aztán valahogy később a budapesti amerikai nagykövet, Nancy Brinker⁷ igen jelentős gyűjteményébe került.*

– Igen. Először én cseréltem el Miklóssal. Aztán 8 évvel később eladta egy gyűjtőnek, vagy talán elcserélte vele. A gyűjtő később beadta egy, a Kempinkiben megrendezett aukcióra, ahol az addigi legmagasabb áron elkelt kortárs műtárgy lett. Nagy licit folyt érte. Én ott elvegyültem a közönségben, kíváncsi voltam, hogy megy a képem. És amikor hétmillió felé közeledett – óriási pénz volt akkor, nem is nagyon adtak ennyit a magyar piacon, pláne nem kortárs műtárgyért – hallottam, hogy az előt-

tem ülő telefonon mondja: Édesem, eladjuk a kocsinkat, mert nincs több pénzem, de nekem kell ez a kép. Közben ment tovább a licit és lemaradt róla. Később kiderült, hogy Nancy Brinker, az akkor Magyarországra akkreditált amerikai nagykövet asszony vette meg. Így került az Egyesült Államokba a festmény. Brinker amikor költözött, mindig vitte magával. Ezért aztán sok fotón szerepel. Olyat is láttam, amelyiken a First Lady kávézik alatta. Úgyhogy Miklóson keresztül került ilyen jó helyre és futott be óriási karriert a *Brigádkirándulás*. Aztán számos jelentős képem került még a nagykövethoz.

– *Nem akarlak idegesíteni vele, de közben rásandítottam az internetre, néhány éve a Brinker-gyűjteményt, benne a Brigádkirándulást, visszavásárolta a magyar állam 5,5 millió dollárért. Elég szép pénz.*

– Ez a képek sorsa. Nem lenne rossz, ha visszakerülne Budapestre, bár, Brinker nekem egyszer azt mondta, hogy a Fehér Házba tervezte elhelyezni ezeket a festményeket.

– *Így se, úgy se rossz. És Hernádinak köszönhető.*

– Az biztos. Ha ő nem cseréli el velem, talán még mindig az archívumom egy darabja ez a mű. De végül ez a képek sorsa. Nancy amúgy nagy gyűjtő volt, több mint 20 munkát vásárolt tőlem. Aukciókon is, de ajándékba is kapott.

– *Fontosak ezek a jó szemű gyűjtők.*

– Persze, Viktor Menshikoff⁸ például akkor vett tőlem egy csomó képet, amikor azok itt még a kutyának sem kellettek. Kérdeztem, mit csinál ennyi festménnyel. Mondta, hogy vár vele harminc évet. Ha nem is harmincat, de húszat tényleg várt és akkor bemutatott belőlük az Artexpon jópárat. És ezt látta meg Nancy is.

– *Milyen a Hernádi-gyűjtemény?*

– Nagyon jó volt, de csak 1945-ig tartott⁹. Czóbellel, Kornissal, a szentendrei iskolával zárult nagyjából. Mondtam Miklósnak, hogy nagyon szép ez az anyag. De higgye el nekem, kortársakat kell gyűjteni. A régi nagy gyűjtők is kortársakkal foglalkoztak. Így alakultak ki a nagy, ma már klasszikus kollekciók. Csak most elfelejtik a gyűjtők, hogy a jelenre kell koncentrálni. Erre Miklós megkérdezte: Mégis, te kit javasolnál? A legnagyobb magyar festőnek, tulajdonképpen a példaképemnek is, Lakner Lászlót¹⁰ tartom – feleltem neki. De hogyan kerülhetek vele kapcsolatba – vetette fel. Írsz neki egy levelet, felülsz a repülőre és kimész hozzá Berlinbe. És valóban, így tett. Elment Laknerhez. Megvásárolta egy csomó képét és hazahozta. A gyűjteményének ezek lettek a legértékesebb darabjai. Ma is úgy látom, jó tippet adtam neki, mert utána rengetegen próbáltak cserélni vele vagy venni tőle Lakner-képet. És ma már a Laknerék ára igen magas.

– *Mit irigyeltél a gyűjteményéből, hogy hű, ezt el kellene cserélni veled?*

– Akkor nekem nem voltak még Egryjeim¹¹, Czobeljeim¹². De ha már adódott alkalom, miért ne legyenek. Ő például az ismert gyűjtővel, Deák Dénessel¹³ is kapcsolatban állt. És már a korai aukciókon nagyon jó szemmel megtalálta azt, mire kell lecsapni. A híres Radnai¹⁴-gyűjteményből is szerzett alkotásokat. Mutatott egyszer valami nagyon szépet, kérdeztem, hol szerezte. Mesélte, éppen ott járt, ahová Radnainé vitt be képeket. Fel is lehetett ismerni ezeket amúgy már a jellegzetes Radnai-keretről is. Tipikus, keményfából készült, girbe-gurba keretek voltak és minden grafikáját ebbe rakta. Ilyen volt az az Egry rajz is, ami nekem megtetszett, a *Kikiáltó*. Kérdeztem, hogy ez biztos eredeti-e, erre mondta, hogyne, hiszen láttam, amikor Radnainé beadta. És ezután szerezte ő meg egy aukción – és ezt cseréltük el később.

– *A barátságokat a csere köré épült csak?*

– Nem. Sokszor találkoztunk, rengeteget be-

szélgettünk. Nem csak mi mentünk hozzájuk, ők is többször jöttek hozzánk a gyerekekkel ide a budapesti lakásunkba is, és Tácsra, a műtermembe is. Vagy, hogy egy másik történetet is elmondjak, egyszer kaptam Németországból egy nagyon nagy megrendelést, Münchenben kellett tárgyalni róla. A feleségem, aki segíteni szokott ezeken a megbeszéléseken éppen nem tudott eljönni. Megkérdeztem Miklóst, nincs-e kedve velem tartani. Együtt mentünk Münchenbe és egy jó kétórás tárgyaláson vettünk részt. Miklós németül, angolul remekül beszélt, nagyszerűen nyélbe ütöttük az üzletet. Mai napig is állnak ezek a vas rajzaim Németországban. És aztán ezzel az ügynökséggel annyira jó kapcsolat alakult ki, hogy később is folyamatosan rendeltek tőlem szobrokat, nagyon jó piac lett ez nekem Németországban. Mi meg, ha már ott jártunk, elmentünk Kölnbe, megnéztük a Ludwig Múzeumot, a kortárs művészeti galériákat. Úgyhogy, mikor hazajöttünk, Miklós lelkesen közölte, hogy máskor is örömmel áll a rendelkezésemre.

– *Te a saját alkotásaidat cserélted el vele?*

– Általában mindenki az én saját alkotásaimat akarta cserélni velem. Mikor ez beindult, akkor nekem már nagy áraim voltak külföldön, legalábbis a magyarokhoz képest. A Ludwig is vásárolt, és más múzeumok szintén. Az itthoni gyűjtők már sokszor nem tudták kifizetni. Jött a csere. Akadt olyan gyűjtő, akitől az én képemért kaptam egy Vajdát¹⁵, egy Ámost¹⁶ és egy Bálintot¹⁷ is. Így gyorsan nőtt a gyűjteményem, úgy, hogy egy fillért sem adtam a művekért. Miklóssal is rendszeresen nagyokat cseréltem, ahogy már az előbb mondtam, de sokszor ezek a cserék valójában csak apropót és keretet adtak egy kiadós baráti beszélgetésre és eszmecserére.

– *Sokat is írt rólad. Itt a Múlt és Jövőben¹⁸ is megjelent egy beszélgetésed.*

– Igen, ott is. És írt katalógusba is rólam, de több helyre interjúkat is készített velem. Egyszer valahol külföldön voltam, nem tudtunk hosszabban beszélni, felhívott, hogy gyorsan le kellene adni egy beszélgetést velem. Nyilván nagyon sokat társalogtunk már előtte, tudta mire mit felelnék, úgyhogy nagyszerűen megírta úgy azt az interjút, hogy akkor éppen nem is beszélgettünk. Hibátlan lett.

– *Te pedig megfestetted a portréját.*

– Sokat találkoztunk, sokat beszélgettünk, sok órát töltöttünk együtt, és aki közel áll hozzám, az nem menekülhet. Előbb utóbb megfestem. Miklós is így járt. Fehér ingben festettem meg – pedig inkább kockásokat hordott.

– *Mennyire támadnak utódai, hozzá hasonlóan jó szemű műértők?*

– Most azért már kialakult ez a világ. És egyre többen kapnak rá a kortárs alkotókra. Kellett ehhez persze az, hogy nyíljanak jó magángalériák.

– *Meg az, hogy legyen pénze az embereknek.*

– Nekem fantasztikus volt a kilencvenes években, mikor például a fiatal brókerek elkezdtek képeket vásárolni. Nagyon jó képeket vettem tőlem is, aukciókon is. És Miklós úttörő volt ebben a kortársgyűjtésben. Akkor, mikor elkezdte, itthon még kevésbé volt szokás.

– *Mint most már tudjuk, a te tanácsodra, Laknerrel indult.*

– Később is előfordult, hogy megtanácskoztunk egy-egy lehetőséget. Egyszer például felhívott, hogy egy gyűjteményben rátalált egy képemre. Mi van rajta? – kérdeztem. Egy kalapos figura. Nem rémlett és azért is voltam szkeptikus, mert akkor már nagyon hamisították a képeimet. Kérdeztem, mire van festve. Üvegre. Ó, Miklóskám – mondtam, azonnal vidd vissza én üvegre soha nem festettem.

– *Mire jó a szerző barátsága.*

– Sok más történetünk is volt. Egyszer azzal hívtott, hogy egy gyűjtőnél rábukkant egy másik képemre, egy korai fekete-szürke munkára a hetvenes évekből. Ezt tudtam is, ki vette meg tőlem, aki aztán később elment külföldre, felszámolta a gyűjteményét, így került ehhez a gyűjtőhöz. No és Miklós meglátta és kérdezte a tulajdonost, mennyibe kerül. Mondtak egy nagyon szerény árat, talán négyezer forintot. Miklósnál éppen nem volt pénz, de lelkesen elrohant és még az utcáról felhívott, mit tegyen. Mondtam, azonnal vegye meg, a keret is többet ér. Másnap visszament, de már nem adták, mert az eladó rájött, többet érhet ez, ha Miklós ilyen izgalomba jött tőle. Később a Kassák Múzeum igazgatója, Csaplár Ferenc¹⁹ akadt ugyanott rá erre a képre, és azt mondta, hogy ez szerinte a magyar művészet egyik legszebb cirkuszképe és e köré szervezett aztán a Kassák Múzeumban egy cirkusztematikára épülő kiállítást²⁰. Így aztán a festmény ugyan nem lett Miklóisé, de jó helyen maradt.

– *A festészetén kívül másról is beszélgettetek?*

– Hogyne. Persze. Rengeteg minderről. Nagyon művelt ember volt. A zenéről, filozófiáról vagy éppen Radnótihoz²¹ fűződő kapcsolatáról. De a legfontosabb kapocs köztünk mégiscsak a festészet szeretete volt.

JEGYZETEK

¹ MAZSIKE – Magyar Zsidó Kulturális Egyesület, 1988 novemberében alakult meg.

² 1988 Neue Galerie am Landesmuseum Joanneum, Graz.

³ *Hamvak tava – Birkenau 1944*, 1988, olaj, vászon, 200 x 180 cm.

⁴ Kartal Zsuzsa (1947–2011) újságíró, költő, kritikus, műfordító, a MAZSIKE aktív tagja és szervezője volt.

⁵ Korniss Dezső (1908–1984) magyar festő, főiskolai tanár, az Európai Iskola tagja; grafikus, iparművész.

⁶ *Brigádkirándulás*, 1979.

⁷ Nancy Goodman Brinker (1946) amerikai üzletember, politikus, 2001 és 2003 között az Egyesült Államok budapesti nagykövete.

⁸ Viktor Menshikoff (Mensikov, Menshikov): Magyarországon élő orosz műkereskedő; orosz és magyar modern művészetet, illetve a kortársak közül kiemelten Fehér László alkotásait gyűjti.

⁹ Hernádi gyűjteményéről lásd például Csaplár Ferenc: *A műgyűjtés íze. Élet és Irodalom*, 2005. ápr. 29. vagy *A legutóbbi 25 év magyar művészete a Hernádi-gyűjteményből*. Kassák Múzeum, Budapest, 2005. – Hernádi Miklós és Ébli Gábor írása.

¹⁰ Lakner László (1936) Kossuth-díjas magyar neoavantgárd festő, grafikus.

¹¹ Egry József (1883–1951) magyar festő. Az expresszionista és a konstruktív stílusok mentén alakította ki egyedi természetelvű szemléletét.

¹² Czóbel Béla (1883–1976) Kossuth-díjas magyar avantgárd festő.

¹³ Deák Dénes (1931–1993) műgyűjtő, mecénás, könyvtáros. Aki a hetvenes években kezdte megalapozni később igen jelentőssé váló műgyűjteményét. Első képei Egry József alkotásai voltak. Czóbel Bélával és Anna Margittal is közeli viszonyt ápolt. Gyűjteményét a székesfehérvári múzeumnak ajándékozta. Róla lásd a *Deák-gyűjtemény*. Városi Képtár, Székesfehérvár, 1988. (Benne Hernádi interjúja Deák Dénessel.)

¹⁴ Dr. Radnai Béla (1891–1962) műgyűjteménye a két világháború között létrejött magyar magángyűjtemények közül az egyik legjelentősebb, s az egyetlen, mely csaknem eredeti gazdagságában fennmaradt és múzeumba került. A gyűjtő érdeklődésének elsődleges célpontja a Gresham művészcsoport volt, így kiemelkedő alkotások sorát vásárolta meg Egry József, Szőnyi István és Bernáth Aurél festményei közül. E művek mellett többek között Rippl-Rónai József, Derkovits Gyula és Nagy István. A gyűjtemény jelentős része ma a győri Rómer Flóris Múzeumban található

¹⁵ Vajda Lajos (1908–1941) magyar festő és grafikus.

¹⁶ Ámos Imre (1907–1944) festőművész.

¹⁷ Bálint Endre (1914–1986) festőművész, grafikus.

¹⁸ Hernádi Miklós interjúja Fehér László festőművésszel, *Múlt és Jövő*, 1996/1.

¹⁹ Csaplár Ferenc (1940–2007) 1976 és 2007 között a Kassák Múzeum igazgatója.

²⁰ Lásd erről Csaplár Ferenc: *A cirkusz világa a magyar képzőművészetben, 1909–1996. Múzeumi Hírlevél*, 1998. május.

²¹ Hernádi Miklós keresztapja volt Radnóti Miklós.

Hernádi Miklós

a Múlt és Jövőben

Összeállította: Dallos Eszter

Folytatható-e a Múlt és Jövő kulturális attitűdje? Három válasz. [Esszék.] (Kőbányai János kérdésére Kenyeres Zoltán, Voigt Vilmos, Hernádi Miklós válaszolt.) = 2010. 2. sz. 4–7.

Can the cultural outlook of Múlt és Jövő continue? Three Responses.

„Nem ugyanaz a levél esik le a fáról.” Hernádi Miklós interjúja Fehér László festőművésszel. [Interjú.] = [19]’96. 1. sz. 83–86.

Nor the Same Leaf Falls off the Tree. Interview by Miklós Hernádi with the painter László Fehér

HERNÁDI Miklós

Barner és Herzl. [Regényrészlet.] = 1989. 2. sz. 58–63.

Barner and Herzl. Excerpt from the novel called „Otto”.

Részlet az alábbi műből:

Hernádi Miklós: *Otto*. [Regény.] Bp., 1990. Magvető, 427. p.

HERNÁDI Miklós

Budapesti tanoncévek. Raphael Patai tanoncévei. [Portré.] = [19]’93. 2. sz. 100–101.

Apprentice in Budapest (portrait of Raphael Patai).

HERNÁDI Miklós

Gallia kifosztása: remekművek, zsidók és nácik. [Tanulmány.] = [19]99. 1. sz. 53–57.

The Robbery of Gaul: Masterpieces, Jews and Nazis (a study).

HERNÁDI Miklós

Hiányzó adalékok a nemzeti kulturális örökséghez. Nagy zsidó műgyűjtemények sorsa. [Esszé.] =

[19]98. 4. sz. 93–98.

Missing Data to the National Cultural Heritage (essay).

HERNÁDI Miklós

Kelet-közép-európai leltár. [Recenzió.] = [19]’93. 3. sz. 108–110.

East-European Inventory (On Charles Hoffman’s Gray Dawn).

Az alábbi mű ismertetése:

Charles Hoffman: *Gray Dawn. The Jews of Eastern Europe in the Post-Communist Era*. New York, 1992. HarperCollins, 349. p.

HERNÁDI Miklós

Magnum opus Ungvári Tamástól. [Recenzió.] = 2010. 3. sz. 110–112.

Magnum Opus from Tamás Ungvári (review).

Az alábbi mű ismertetése:

Ungvári Tamás: *Csalódások kora. A „zsidókérdés” magyarországi története*. Bp., 2010. Scolar Kiadó, 621. p. 2. átdolg. bőv. kiad.

HERNÁDI Miklós

A magyar és magyar-zsidó legendáriumból. Széljegyzetek Anton Prinner és Peterdi Gábor Ernst-beli kiállításához. [Kiállításismertetés.] = 2007. 2. sz. 86–89.

From the Hungarian and Jewish-Hungarian Legendry (study with reference to the exhibition of Gábor Peterdi).

Ill. Anton Prinner és Peterdi Gábor képeivel.

HERNÁDI Miklós

A magyar Holocaust – végérvényes kiadásban. [Recenzió.] = [19]’96. 2. sz. 73–74.

On the New Hungarian Holocaust by Randolph Braham.

Az alábbi mű ismertetése:

Randolph L. Braham: *A magyar Holocaust.* (A mutatókat kész. Varga István, előszó Berend T. Iván, ford. Zala Tamás et. al.) 1–2. köt. Bp. – Wilmington, 1988. Gondolat Könyvkiadó – Blackburn Intern. Incorp., 470, 566. p.

HERNÁDI Miklós

Méltó monográfia Farkas Istvánról. [Recenzió.] = [19]’94. 3. sz. 118–119.

A Worthy Monograph on István Farkas (Review of Katalin S Nagy’s book).

Az alábbi mű ismertetése:

S. Nagy Katalin: *Farkas István.* Bp., 1994. Arthis Alapítvány, 215. p.

HERNÁDI Miklós

A nyomozás szünetel. [Regényrészlet.] = 1988. 108–115.

The Interval of Investigation (excerpt of novel the „Otto”s in progress).

Részlet az alábbi műből:

Hernádi Miklós: *Otto.* [Regény.] Bp., 1990. Magvető, 427. p.

HERNÁDI Miklós

Röntgenképek és festmények között. Album a Levendel-gyűjteményről. [Esszé.] = [19]99. 3. sz. 103–106.

Between X-rays and Paintings (essay).

HERNÁDI Miklós

Vajda Lajos levelei feleségéhez, Vajda Júliához (1936–1941). [Tanulmány.] = [19]97. 4. sz. 111–115.

Lajos Vajda’s Letters to Júlia Vajda, his Wife (essay).

HERNÁDI Miklós

Volt-e zsidó-magyar fejezet? [Esszé-recenzió.] = [19]’96. 2. sz. 53–56.

Was There a Hungarian Jewish Chapter?

Az alábbi mű ismertetése:

Évkönyv. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára. 3. kötet. (Szerk. Csombor Erzsébet.) 1995. 149. p.

HERNÁDI Miklós

A zsidó művészet és irodalom kincsestára. /Frankfurt’97/. [Recenzió.] = [19]97. 4. sz. 120–121.

Az alábbi művek ismertetése:

The Jews In America. A Treasury of Art and Literature. 1994. Hugh Lauter Levin Associates, 375. p.

The Jews. A Treasury of Art and Literature. 1992. Hugh Lauter Levin Associates, 384. p.

Grace Cohen Grossman: Jewish Art. New York, 1995. Hugh Lauter Levin Associates, 320. p.

FORDÍTÁSOK

Woody ALLEN

Okoskodás taláalomra. [Karcolatok.] (Ford. Hernádi Miklós.) = [19]’91. 3. sz. 105–107.

Random Thoughts (Sketches).

Randolph L. BRAHAM

A Holocaust Magyarországon. Oknyomozó elemzés. [Tanulmány.] (Ford. Hernádi Miklós.) = [19]’94. 2. sz. 12–19.

The Holocaust In Hungary (study).

Herman WOUK

Föld és Hit. Palm Springs 1987. március 15. 5747. Purim ünnepén. [Esszé.] (Ford. Hernádi Miklós.) = 1989. 1. sz. 83–86.

Land and Faith.

PATAI Rafael

Cionizmus: előfutárok, alapítók, ellenfelek. [Tanulmány.] (Ford. Hernádi Miklós.) = [19]’93. 4. sz. 19–31.

Zionism: Precursors, Founders, Opponents (study).

Joshua SOBOL

„Elhagytunk valamit”. Budapesti beszélgetés Joshua Sobollal. [Interjú.] ([Riporter] Hernádi Miklós.) = [19]’90. 2. sz. 82–83.

“Something We Have lost” – An Interview with Joshua Sobol.

David VITAL

Szétszórás, visszatérés, üdvözülés. [Esszé.] (Ford. Hernádi Miklós.) = [19]’93. 4. sz. 12–18.

Exile, Return and Redemption.